

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.7 Администрация и управление, докторска програма: "Организация и управление на производството (горско стопанство и горска индустрия)"

Автор на дисертационния труд

Николай Александров Ташев,

редовен докторант към катедра „Алтернативен туризъм“ при Лесотехническият университет, гр. София

Тема на дисертационния труд: „Възможности за развитие на устойчив туризъм в горски територии в Средни Родопи“

Член на научното жури: проф. д-р Красимира Светославова Станева, Лесотехнически университет, ПН 3.9 Туризъм, научна специалност Икономика и управление, определена за член на научното жури със заповед № ЗПС-88/25.02.2024 год. от Ректора на ЛТУ.

1. Кратко представяне на кандидата

Александър Ташев е роден на 4.09. 1984 г. Завършва висше образование бакалавърска степен в ЛТУ, специалност Алтернативен туризъм през 2014 г., където придобива и магистърска степен, специалност Стопанско управление през 2016 г. Владее свободно руски и английски език. Притежава добра дигитална култура.

2. Актуалност на проблема

Разработената дисертационна тема представя актуални проблеми, които са свързани с устойчивото управление на туристическия сектор. Развитие на туризма в планински райони е доказало своите икономически ползи и е атрактивен туристически продукт за клиентите. Разширяването на предлаганите туристически услуги в горските територии провокира вниманието ни към балансирано използване на туристическите ресурси и създаване на адекватни модели за управление на туризма. В тази връзка предлаганата разработка е актуална за всички заинтересовани страни.

3. Степен на познаване състоянието на проблема и творческа интерпретация на литературния обзор

В докторската теза е направен обстоен преглед на развитието на туризма, като ярко се откроява развитието на турагентската дейност. В направения исторически преглед са разгледани възможностите за прилагане на разнообразните природни ресурси в персонализирани туристически продукти. Направено е задълбочено проучване на развитието на идеите за устойчив туризъм и мястото на защитените територии в туристическото предлагане. Акцент е поставен върху развитието на туризма в естествена природна среда, в

частност в горските територии. Направена е характеристика, основана на категоризация на защитените територии по IUCN /Международен съюз за защита на природата/. Докторантът с необходимата детайлност е представил спецификата на териториите, които са елемент от Националната екологична мрежа Натура 2000 и ограниченията, които има пред развитието на туризма в отделните категории защитени територии. На база проучените информационни ресурси е направена характеристика за съдържанието на горския туризъм, която е в логическа връзка с възприетата от докторанта представа за него. Последната е илюстрирана с подходящи примери от разпознаваеми екотуристически дестинации в паркове.

4. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Цел на рецензирания дисертационен труд е „да се установят и оценят организационните форми на алтернативен туризъм в горските територии на Средни Родопи, които водят до устойчиво развитие на туризма в региона“. Докторантът извежда пет изследователски задачи, сред които заслужава внимание тази, за разработване на адаптирана методика за оценка на устойчивостта при различни форми на туризъм в Средни Родопи според съотношението на търсенето и предлагането в сферата на туризма в разглеждания регион.

В хода на изследването е проверена следната хипотеза: „Следвайки изискванията за „устойчивост“ в района да бъдат развивани повече и по-разнообразни форми на устойчив алтернативен туризъм, както и комбинациите им, особено тези, подходящи за практикуване в горските територии и съобразени с ресурсите и спецификите на региона, което ще доведе до разрешаването на важни социално-икономически проблеми и ще увеличи туристическата популярност и привлекателност на района“.

Авторът е използвал стандартен, адекватен за разглежданата проблематика инструментариум. В този смисъл методическият подход е съобразен с работната хипотеза и обуславя постигане на достатъчно представителни резултати от теоретичното и експерименталното проучване. Анкетните карти методологично са разработени правилно и са достатъчно информативни за целите на проучването. Стилът на изложението е стегнат, а по отношение на представената структура, в дисертацията е налице логическа връзка между отделните части. Внимание заслужава втора глава „Методически аспекти за изследване на териториалното развитие на туризма“, където е направен обстоен преглед на разпознаваемите от докторанта методически подходи за изследване на устойчивия туризъм и в тази връзка се реферирани модели за неговото развитие. Последните обхващат достатъчно дълъг период от развитието на туризма изобщо: от 1980 г. до 2019 г. когато проблемите на устойчивото развитие са били с различен фокус и степен на детайлност в изследването. Ясно е дефиниран избраният количествен тип методологичен подход за събиране и анализиране на първична информация за целите на дисертационната разработка. Бих могла да обобщя, че методическият подход е

съобразен с работната хипотеза и обуславя постигане на достатъчно представителни резултати от теоретичното и експерименталното проучване.

5. Онагледеност и представяне на получените резултати

Дисертационният труд е представен в обем от 202 страници основен текст, включително 46 таблици и 44 фигури. Цитирани са 164 заглавия литературни източници (54 от тях на кирилица, 52 на латиница и 82 уеб базирани онлайн източници), представени на 9 страници, 2 страници списък със съкращения, 1 страница списък с приложения.

Използваният подход и стил на изложение в представения дисертационен труд демонстрират професионалното отношение на докторанта, както при реферирание на литературните източници, така и при анализа на получените в хода на изследването резултати. Постигнатите резултати в хода на проучването са графично добре онагледени в текста на дисертационния труд, а значителна част от тях са представени и в отделни приложения, с което работата придобива пълнота и завършеност.

6. Обсъждане на резултатите и използвана литература.

Основните резултати в представения дисертационен труд са обобщени в Трета глава, където е направена характеристика на природните ресурси, необходими за развитие на екологичен туризъм в проучвания обект-шест общини от Средни Родопи. Представената характеристика на разпознаваемите екомаршрути е направена по вторични информационни източници, разработени през 2012 г. Екопътеките с техните маршрути са добре онагледени със снимков материал, личен архив на докторанта. Разгледани са и ресурсите за събитийен туризъм в Средни Родопи. Представеният събитийен календар е естествено продължение от личните проучвания на докторанта, които детайлно са представени в неговата бакалавърска дипломна работа. Коректно са описани културно-исторически и етнографски ресурси за района, като много ясно може да се проследи тяхната степен на усвояемост в сравнение с 2012 г. от когато датира тяхното каталогизиране в научното пространство. Вниманието заслужават описаните ресурси за развитие на природно-ориентиран и екологичен туризъм, обобщени в систематичен списък на представените в района на проучването природни резервати, защитени местности и природни забележителности. Той препотвърждава съществуваща научна информация от 2012 г. за каталогизираните туристически рекреационни ресурси в района на проучването. Анкетното проучване сред предприемачите, което е проведено през 2021 г. дава представителна картина на предлаганите туристически услуги в проучвания район и за нивото на мениджърска култура на предприемачите в туризма. Интерес представлява профилът на анкетирания туристи, който коректно е представен от докторанта: доминира семейният туризъм през летния сезон, като респондентите подкрепят идеята за въвеждане на такса за поддържане на туристическата инфраструктура.

Литературните източници, които са посочени от докторанта са както следва: 54 от тях на кирилица, 52 на латиница и 82 уеб базирани онлайн източници. Те коректно са цитирани в текста на дисертационния труд.

Литературният преглед обхваща значителен времеви период /1940-2021 г./, което позволява да се проследи развитието на идеята за устойчив туризъм.

7. Приноси на дисертационния труд.

7.1. В дисертационния труд могат да се изведат научно-приложни приноси, свързани с методично събрана и анализирана вторична информация за разполагаемите туристически ресурси в Средни Родопи, които могат да се ползват за устойчиво развитие на алтернативни форми на туризма.

7.2. Съставен е събитийен календар в хронологичен ред за Средни Родопи, който е добра основа за развитие на туристическото предлагане в района.

7.3. Описаният от докторанта и определен като принос «иновативен за района подход за събиране и обработка на информацията за развитието на туризма» е традиционен научно-изследователски подход, прилаган от различни научно-изследователски колективи при разнообразни проучвания, провеждани в района в периода 2007 г. - 2012 г. Би могло да се приеме, че прилагайки го в конкретното проучване, докторантът допринася за актуализиране на наличната информация /от вторичен произход/, което по същество има приносен характер.

8. Оценка за степента на личното участие на дисертанта в приносите.

Личното участие на докторант Ташев е безспорно в събирането на първичната и вторичната информация, нейното интерпретиране и в теренното проучване на специализираните туристически маршрути. Проведеното анкетно проучване с направените анализи намират сериозно място в приносната стойност на дисертацията.

9. Критични бележки и въпроси.

Към дисертационния труд има следните критични бележки:

9.1. При формиране на изследователската теза докторантът разглежда горските територии като туристически пазар, което не е коректно. Тези територии могат да са обект на развитие и представяне на продукт с различна туристическа специализация и опосредствано развиваната в тях туристическа /икономическа/ дейност участва в сегментиране на туристическия пазар.

9.2. В трета глава „Оценка на икономическия принос на организационните форми на екотуризъм в устойчивото развитие на региона на Средни Родопи“ се акцентира на вторични информационни ресурси, детайлно представящи стратегическата и законовата рамка за развитие на екотуризма. По-удачно е този текст да бъде включен в съдържанието на първа глава и така логически ще предшества анализа на анкетното проучване и икономическия принос на туризма в района.

9.3. Трудно би могло да се открие икономическият принос на организационните форми на екотуризъм в Средни Родопи на базата на представената детайлна характеристика на приложимите национални планове за действие и стратегии за развитие на региона ведно със законовата рамка в

сферата на туризма. Безспорно те имат своето място при формиране на рамките на устойчивото развитие на туризма, но към конкретно разглежданите въпроси за изясняване на икономическите ползи от развитието на екотуризъм нямат необходимата информационна тежест.

9.4. Използваните от докторанта изходни данни за сравнителни анализи, изводи и обобщения са в твърде различни времеви диапазони: за развитие на вътрешния пазар са от 2011 г., за външния пазар са за периода 1990-1997 г., а анкетните проучвания са проведени през 2021 г. Този фрагментарен подход не е достатъчно удачен при динамиката на туристическия пазар, особено с двата ясно различими етапи от неговото развитие, преди и след Ковид пандемията. Приведените данни без съмнение са приложими за извеждане на определени тенденции, но така конструирани във времевата вертикала не позволяват да се очертаят по категоричен начин водещи насоки за туристическия бранш след 2019 г.

9.5. Не считам, че така описания от докторанта изследователски метод на стр. 167 като „собствен“ е специфичен и е личен принос на дисертанта. В тази връзка поставената изследователска задача: „разработване на адаптирана методика за оценка на устойчивостта при различни форми на туризъм в Средни Родопи според съотношението на търсенето и предлагането в сферата на туризма в разглеждания регион“ не е изпълнена.

Има следният въпрос към докторант Ташев:

1. С какво се различава описания от докторанта метод на стр. 167 в дисертационния труд от широко прилагания системен подход за събиране на първична информация и анализ?

10. Публикувани статии и цитирания

По темата на дисертацията са публикувани две статии в съавторство с научния ръководител, един доклад в сборник с трудове от международна научна конференция и едно резюме сборник с резюмета от международна научна конференция. Представените публикации отразяват резултатите, представени в дисертационния труд.

Няма информация за направени цитирания на посочените от докторанта публикации.

11. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са отпечатани. Отраженията в науката - използване и цитиране от други автори.

Представените публикации отразяват значителна част от получените резултати от проучването на докторант Ташев. Две от тях са публикувани в списание, което се реферира във ВИНИТИ, а трета публикация е в Сборник доклади от международна научна конференция в Грузия.

Авторефератът съдържа 55 страници; 5 таблици и 5 фигури. Оформен е във формат А4. Той отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Рецензията на дисертационен труд отговаря на стандартните изисквания за докторска работа, показва добра професионална ерудиция и практически умения на докторанта.

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури да присъди на Николай Александров Ташев ОНС „**доктор**“ в професионално направление 3.7 Администрация и управление, докторска програма: "Организация и управление на производството (горско стопанство и горска индустрия)".

Дата: 17.04.2024 г.
гр. София

РЕЦЕНЗЕНТ: _____

(проф. д-р Красимира Станева)